

KIEMENIES PÁL*

Az orvosi informatika elmúlt száz éve

Az orvosi informatika egyrészt az orvos-beteg kapcsolatban, másrészt az orvosok egymás közötti információcseréjében tett és tesz szert jelentőségre.

A gyógyítás tudományának mindig is sarkalatos pontja volt az információcsere, ezen belül is különös fontosságú volt az egységes fogalomhasználat és aprólékosan kimunkált disztinkciótétel fogalom és fogalom között, a nómenklatúrák és a különböző osztályozási és tipológiai rendszerek felállítása. Mindehhez már az ókortól kezdődően a medicina tudós művelői felhasználták mindama lehetőségeket, amelyek bármiféle információközlést, illetve tárolást lehetővé tettek.

Az orvosok a pszichológia eszköztárát az analitikus empirizmus eredményeivel összekapcsolva hozták létre azt az ismerethalmazt, amely egyszerre természet- és humán tudomány, egyszerre a különös és az általános tudománya; egyszerre foglalkozik a világ egészével, mindazzal, amivel az ember bármiféle módon kapcsolatba jut vagy juthat és az egyénnel, a beteggel, illetve a potenciális beteggel; és mindezekén kívül foglalkozik önmagával a medicinával, mint tudománnyal.

Az európai medicina legalapvetőbb információhordozója és -tárolója a mediterráneum térségének vallási-filozófiai áramlataiból kinövő keresztény hit és kultúra. Mint kozmológiai modell, rendszerbe foglalta a világról szóló ismereteket, az ember szabad akaratát és evilági korlátlan megismerő képességét hirdette. A kozmológiai rend a tudományok egymás közti viszonyát és az egyes tudományokon belül az ismeretek, az információk közötti kapcsolatokat határozza meg. A tudomány által szentesített tudományos ismeretek logikai magyarázatokkal kapcsolódnak egymáshoz. A logika pedig a kozmológiai kapcsolatok absztrakt és formalizált alakzataiból áll, hasonlóképpen más interpretációs kategóriákhoz, például a kauzalitáshoz.

Mind ez idáig „csak” az ismeretek rendezéséről esett szó. A „csak” jelenti azt a mozzanatot, amely oly kevésbé van kiaknázva az orvosi informatikában. A rendező elvek, a rendezés és végül a valamilyen módon rendezett információhalmaz nemcsak tartalmában, hanem konstrukciójában is hordoz információt, sőt nem egyszer a konstrukció az elsődleges a tartalomhoz képest, hiszen a már adott információ-mennyiséget új értelmezéssel ruházza fel, egyúttal a megismerés számára új távlatokat nyit.

A századforduló pozitívizmusa, mely szándékosan távoltartotta magát az interpretációktól és oksági magyarázatoktól, az „atomi tények” leírásával pontosan ezt a legértékesebb információhor-

* 1024 Budapest, Káplár utca 11–13.

dozót, a fogalmi keretet hagyta figyelmen kívül, amely minden gyakorlati tevékenység alapja, s melynek megváltozása a keretei között folytatott gyakorlatot értelmetlen cselekvéssorozattá degradálja. Nem lebecsülendő azonban a pozitivizmus az adatgyűjtés, az adattárak létrehozása szempontjából, amelyek létrehozóik szándékával ellentétben végelemzésben mégiscsak interpretációk.

A 20. század elejének filozófiai holizmusa olyan ellentét-alternatívát jelentett a pozitivizmussal és általában az analitikus tudományoszménnyel szemben, amely az egészlegesen mint egységben próbálta fellelni a tudományos gondolkodás tárgyát. E *Spinoza* és *Hegel* tanaira visszatekintő filozófiai irányzat a kereszténység, sőt a görög antikvitás gondolkörében, következésképpen az európai kultúrában, így a medicinában is folyamatosan élő világegység, és az ezzel párhuzamos EMBER-egység elképzelésnek adott új fogalmi keretet, ami a pszichológiába és a pszichiátriába Gestaltizmus néven vonult be.

A behaviorizmus térhódítása után újjáéledő holizmus, a pozitivizmusból kinövő szociológiával a század végére kapcsolódási pontokat, közös ismeretháttérrel kezd kialakítani, még ha valaha egymás tagadását jelentették is.

E rövidke eszmefuttatás mindössze arra volt hivatva, hogy érzékeltesse az orvosi informatika történetének egy elhanyagolhatatlan közelítésmódját.

Az információ csak valamely fogalmi keretben „értelmes”, csak relációiban nyilvánul meg, s csak akkor dekódolható, ha valaki ismeri a dekódoló nyelvet, a fogalmi keretet, a kor filozófiáját.

Az orvos-beteg kapcsolatra ez éppúgy érvényes, mint az orvosok közötti információ átadására és a történeti kutatásokra is.

Legtágabb értelemben a keresztény kultúra a közös európai informatikai rendszer, mely tárol, kódol, továbbít, dekódol és új adatokat gyűjt. E kereten belül vallási, filozófiai, világnézeti, regionális stb. informatikai alrendszerek alakultak ki diakronikusan és területileg egyaránt.

Az orvosi informatika, mint ezt a fenti példákon megpróbáltam bemutatni, elválaszthatatlan egy adott kor, jelen esetben a 20. század filozófiai áramlataitól, azok fogalmi kereteitől és végső fokon nem szakítható el az európai kultúra és civilizáció alapjául szolgáló kereszténységtől.

IRODALOM:

Clark, A.: A megismerés építőkövei, Budapest, Osiris Kiadó, 1996.

Harré, R.: The Philosophies of Science (Second Edition), Oxford, Oxford University Press, 1985.

Rényi A.: Napló az információelméletéről, Budapest, Gondolat, 1976.

Schipperges, H.: Moderne Medizin im Spiegel der Geschichte, Stuttgart, Georg Thieme Verlag, 1970.

Turay A.: Filozófiatörténeti vázlatok, Budapest, Szent István társulat, 1996.

Wartofsky, M. W.: A tudományos gondolkodás fogalmi alapjai, Budapest, Gondolat, 1977.